

KORPICS FANNI

KATALÁNOK FRANCIAORSZÁGBAN:
KI KICSODA OCCITANIE RÉGIÓBAN?

A francia történelem állandó motívuma a centralizáció,¹ emiatt kevesen tudják vagy foglalkoznak azzal a ténnyel, hogy az ország valójában számos regionális nyelvet beszélő őshonos csoportnak ad otthont. Ennek egyik oka az lehet, hogy Franciaország úgy is jellemezhető, mint az asszimilációt a metódus saját korlátaihoz képest a legsikeresebben végrehajtó állam. A regionális közösségek vitalitásának háttérbe szorítására irányuló törekvések olyannyira hatásosak voltak, hogy az 1960-as évekig a politikai elit nem vett tudomást az állam területén élő kisebbségi csoportokról, amelyek az ország periferiáján helyezkednek el.² Ezek közül az egyik a katalán nyelvi közösség a spanyol–francia határ északi szakasza mentén, és egy másik az okszitán közösség, amely valójában az ország déli felének szinte egészén jelen van. E két regionális közösség pedig egymás mellett kell hogy létezzen az ország egyik óriás régiójában, Occitanie-ban, ahol, Franciaországról lévén szó, a nyelv- és kisebbségvédelem erős korlátokba ütközik.

Az állam centralizációját spontán módon is elősegítő történelmi tényező, hogy a francia kollektív vélekedés szerint minél magasabb társadalmi státuszra tör az egyén, annál inkább a központi, azaz Párizs környéki viselkedési normák szerint kell élnie. Ez tehát direkt beavatkozás nélkül is motiválta az állam periferiáján élő regionális közösségek tagjait arra, hogy átvegyék az össznemzeti identitást. Ezek a jelenleg az ország határai mentén elhelyezkedő területek a francia állam területi expanziójának következtében kerültek először a francia korona, majd a köztársaság szuverenitása alá, amely ráadásul indokolttá tette a nemzeti szimbólumok közvetítési intenzitásának növelését a nemzeti összetartozás erősítésének érdekében. A francia monarchia nemcsak területnövelési szempontból volt expanzív, de törekedett a központi nyelv és kultúra terjesztésére is. A déli, okszitán területek kapcsán kiemelendő, hogy nemcsak kulturális, de vallási szempontú hódítás is közrejátszott

1 Sipos Katalin: *A regionalizmus történeti és jogi aspektusai (Spanyolország, Olaszország, Franciaország)*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézete: Budapest, 1993.

2 Tőkés Tibor: A francia regionalizáció és a francia kisebbségek. In: Prof. Dr. Süli-Zakar István DSc (szerk.): *A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti periferiáján*. Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék: Debrecen. 2007. 387–395.

elfoglalásukban, a XIII. században az albigens eretnekséggel szembeni fellépés során.³ A kettősség azonban a központ minden erőfeszítése ellenére továbbra is meghatározza az ország karakterét; a déli területeken, vagyis az ún. Midi területein a gallorómán, mediterrán és katolikus befolyás jelentős, míg az északi területeket inkább a frank örökség, a germán kultúrához való közelség és a protestantizmus határozza meg.⁴ Franciaország délnyugati része pedig, vagyis Occitanie régió nemzeti összehasonlításban gazdaságilag szegényebbnek tekinthető, különösen az ország központi felével összemérve.⁵

Történelmi tényezők

Még ha a XIX–XX. század során feledésbe merült is, valójában a középkori Franciaország nyelvileg igen heterogén volt, a regionális nyelvek jelenléte pedig ebből az időszakból maradt fenn. A Római Birodalom bukását követő időszakban alakult ki, hogy az erősebben latinizált déli területeken a d’oc, míg a kelta és germán befolyás által erősebben érintett északi területeken a d’oil nyelvjárásokat kezdték használni, és ez a nyelvi-kulturális felosztás ma is meghatározza az ország regionális térképét.⁶ Maga a standard francia nyelv a d’oil nyelvek családjába tartozik, az oksztán és a katalán viszont d’oc nyelvjárásoknak számítanak.

A nyelvi homogenizáció Franciaországban nemcsak a modernitást követően, az egységes nemzetállam kiépítésének vágyával jelent meg, hanem már a francia királyság idején is voltak erre vonatkozó uralkodói törekvések. Ezek közül a legfontosabb volt az ún. villers-cotterêts-i rendelet, amelyet I. Ferenc 1539-ben hirdetett ki, és amely a közigazgatásban a latin nyelv helyett előírta a „francia anyanyelvet”.⁷ Ez a nyelv valószínűleg a Párizs környékén beszélt, a francien-en alapuló királyi nyelv volt, és ennek kiemelése nem a regionális nyelvek ellenében, hanem inkább a latinnal szemben történt.⁸ Az aktuális világnyelv térnyerésével szemben a „nemzeti nyelv” védelmére irányuló jogszabályalkotás végigkísérte az ország történelmét a XVI. századtól kezdve, eredetileg a francia nyelvet a latintól igyekeztek megvédeni, napjainkban a nyelvvédelem viszont már elsősorban az angol hegemoniája miatt indokolt. A francia nyelv intézményesített jogszabályi védelme viszont minden században

3 Loughlin, John: *Subnational Government: The French Experience (French Politics, Society and Culture)*. Palgrave Macmillan: London, 2007.

4 D’auria, Matthew: *The Shaping of French National Identity, Narrating the Nation’s Past, 1715–1830*. Cambridge University Press: Cambridge, 2020.

5 Tökés Tibor: *A francia és magyar területfejlesztés és regionalizáció hasonlóságai és különbségei*. Debreceni Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2015.

6 Dormán András: A francia nemzeti nyelv megteremtése, az anyanyelvoktatás történetének főbb állomásai és kihívása. *Anyanyelv-pedagógia*, 2015. 8 (1). 98–105.

7 Csernusné Ortutay Katalin: *Langue et pouvoir en France*. Veszprémi Egyetemi Kiadó: Veszprém, 2002.

8 Sipos, 1993. A regionalizmus aspektusai, i. m. 141–142.

akarva-akaratlanul a regionális nyelvek státuszának gyengüléséhez vezet. A francia nyelv hegemon státuszát a mögötte álló intézmények is erősítették, különösen azt követően, hogy a nyelvet XIII. és XIV. Lajos uralkodása alatt standardizálták.⁹

Észak Katalónia, a franciaországi katalán regionális közösségnek otthont adó térség a francia–spanyol határvidék mentén helyezkedik el, a Pireneusok vonulataitól északra, legnépesebb városa Perpignan. A Római Birodalom bukását követően arab, majd frank befolyás alá került a terület, amely önállóságát a katalán grófságok uniójával tudta kivívni, majd a terület az aragón, később pedig az egyesült spanyol királyság fennhatósága alá került. A harmincéves háborúban Észak-Katalónia nemesei törekedtek a Barcelonától való elszakadásra, és 1659-ben a pireneusi békével a terület a Francia Királyság birtokába került, határait pedig az 1660-as Ilíviai egyezmény jelölte ki.¹⁰ A Francia Királyságban a terület a Roussillon nevet viselte, és 1791-ben nevezték csak át Pyrénées-Orientales-ra.¹¹ A helyi elit privilégiumait az ancien régime nem bolygatta, emiatt a forradalom eszméi itt nem arattak elsőprő sikert, majd az 1848-as forradalom alatt rövid időre megszerzett önállóság a republikanizmus egyik bástyájává tette a területet, és habár a Harmadik Köztársaság nyelv- és oktatáspolitikája sokat értett a katalán nyelv és közösség vitalitásának, mégis támogatták azt. A világháborúk a XX. században pedig mindennél erősebbre fűzték a nemzeti identitáson alapuló kapcsot a francia katalánok és az állam között.

Maga a katalán nyelv az V. századtól kezdett kiválni a vulgáris latin változatai közül, a IX. században pedig már az okszitántól is egyértelműen elkülönült nyelv volt. 1700-ban XIV. Lajos a villers-cotterêt-i rendelet területi hatályát kiterjesztette erre a meghódított provinciára is, ennek ellenére még a XX. század elején is a helyi lakosság nagyobbik része nem beszélte a nemzeti nyelvet. A helyzet a világháborúk következményeképpen változott drasztikusan meg, olyannyira, hogy a század végére a katalánt már csak az idősek és a romák nyelveként tartották számon.¹² A katalán ajkú területek francia államba történő integrációja alapvetően a gyarmatosítás logikáját követte,¹³ vagyis a föld katonai meghódítását követően a francia nyelv és kultúra helyi lakosságra ráerőltetésétől várták a hódítás hosszú távú konszolidációját.

9 Dormán, 2015. A francia nemzeti nyelv megteremtése, i. m.

10 Hawkey, James: *Language Attitudes and Minority Rights, The Case of Catalan in France*. Palgrave Macmillan: London, 2018.

11 Tökés, 2015. A francia és magyar területfejlesztés, i. m.

12 Hawkey, 2018. *Language Attitudes*, i. m.

13 Lafont, Pierre: *Décoloniser en France: Les régions face à l'Europe*. Gallimard: Paris, 1971.

Franciaország területi igazgatása

Occitanie nyelvi kavalkádjának kialakulásáért nem csak a spontán történelmi folyamatok felelősek, úgymint a be- és elvándorlás, vagy a globalizáció és lokalizáció erői. Valójában a francia állam konstruálási tevékenységének hatásait is magán hordozza a jelenlegi régió. A francia közigazgatási struktúrának hagyományosan nem a régió, hanem a département, vagyis a megye az alapegysége. Sőt még azelőtt, az ancien régime alatt a központ alatti területi kormányzati egységeket province-nek nevezték.¹⁴ Alapvetően a départementeket a francia forradalom alatt alkották meg a province-eket alapul véve, és két funkciót szántak nekik: egyrészt az államterület egységes kormányzásának megvalósítása miatt volt rájuk szükség, másrészt pedig a demokratikus köztársaság fenntartásához alapvető választókerületek is a départementek lettek.¹⁵ A közigazgatás szerkezetét pedig ezek után a Napóleon által létrehozott Első Császárság alakította ki, ekkor szilárdult meg a szoros állami felügyelet alatt álló közigazgatási alegységek rendszere.¹⁶ Összességében kijelenthető, hogy a forradalom gyökeresen átalakította az állam közigazgatását, és tekintettel arra, hogy maguk a forradalmi eszmék is Párizsból származtak, a párizsi nyelvhasználat dominanciája határozta meg az egész államigazgatást is,¹⁷ ez pedig a regionális nyelvek vitalitását tovább gyengítette. A közigazgatási centralizációt ráadásul a világháborúk is segítették, ahol az ország különböző részeiből toborzott katonák találkozhattak egymással, és mindannyian meg kellett hogy tanulják a nemzeti nyelvet, mivel a hadsereg vezényleti nyelve kizárólag a francia volt.¹⁸ A XX. század első évtizedeiben ráadásul három erő együttes hatása segítette elő a homogenizációt: az urbanizáció, az industrializáció és a gazdasági növekedés.¹⁹

A regionalizáció gondolatát először Charles de Gaulle vetette fel 1968-ban, viszont a tábornok-elnök politikai bukása miatt a régiók kialakítására vonatkozó terveket már csak utódja, George Pompidou tudta megvalósítani. Ennek megfelelően 1972-ben²⁰ állították fel a régiókat mint közigazgatási szerveket,²¹ ez pedig azt jelentette, hogy önálló jogi személyiséggel nem rendelkeztek, és a départementeknek továbbra is szélesebb hatáskörük

14 Horváth, György Ádám: Administrative systems and reforms across the European Union – towards sustainability. *Periodica Polytechnica*, 2011. 19 (2). 75–85.

15 Sipos, 1993. A regionalizmus aspektusai, i. m. 143–152.

16 Loughlin, 2007. Subnational Government, i. m.

17 Bárdosi Vilmos: Globalizáció, Európa és nyelv. *Magyar Nyelvőr*, 2010. 133 (1). 1–15.

18 Csernusné Ortutay Katalin: A francia nyelvpolitika és kisebbségi nyelvek. *Intézeti Szemle*, 2000. 22 (1). 38–53.

19 Szücs Anita: „Darabjaira hullott álomszerű múlt” – Patrick Modiano és a töredezett francia nemzeti identitás. *Grotius*, 2014. 12. 26.

20 Loi n° 72-619 du 5 juillet 1972 portant création et organisation des régions. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000684297>; letölés ideje: 2024. 12. 23.

21 Loughlin, 2007. Subnational government, i. m.

volt. A régiók ezt követően, 1982-ben²² kapták meg a korábban csak a départementeknek és települési önkormányzatoknak járó *collectivité territoriale* státuszt a Deferre-reformok keretében,²³ ezzel együtt büdzsét és kompetenciaterületeket is kaptak.²⁴ A régiókat ekkor ruházták fel közjogi jogi személyiséggel is.²⁵ A francia regionalizáció a későbbiekben, az 1990-es években újabb lendületet vett, amikor 1992-ben kimondták, hogy az állam közigazgatása központi és dekoncentrált hivatalokból áll.²⁶ 1995-ben²⁷ az ún. loi Pasqua a területfejlesztés egységesítésére irányuló állami törekvést tartalmazta. A francia regionalizációnak a kezdetektől fogva inkább területfejlesztési, gazdaságpolitikai jellege volt, mintsem kulturális-nyelvi-etnikai irányultságú. A régiók és más területi egységek demarkációjakor a központ végig ügyelt arra, hogy a kormányzásban élvezett hegemóniájából ne sokat veszítsen.

Emiatt mondható, hogy a francia regionalizáció valójában a funkcionális regionalizáció talajáról indult, de aztán egyre inkább a politikai regionalizmus irányába mozdult el, amelynek következtében a francia regionalizáció alapvetően mindig is aszimmetrikus jellegű volt.²⁸ A funkcionalitáson túl, amely valójában a központi érdekek projekcióját elősegítő regionális átszervezéseket feltételez, a politikai regionalizmus csak azokon a francia területeken nyerhetett teret, ahol saját kollektív érdekeiket képviselő és értékeiket védeni kívánó közösségek voltak jelen. Ráadásul ki kell emelni, hogy a Franciaország területén lévő regionális csoportok nem is annyira az állami politika tereén aktívak, hiszen ott mozgásterük rendkívül csekély, hanem inkább a civil szférában működve fejtenek ki hatást. A francia állampolgárok regionális identitását két tényező határozza meg; az egyik a történelmi régióhoz való kötődés, a másik pedig a centralizációval szembeni együttes elutasító attitűd.²⁹ A francia regionalizációt emellett közigazgatási, technokratikus jellegű regionalizációnak is nevezhetjük.³⁰ Míg a regionalizáció

22 Loi n° 82-213 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT00000880039>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

23 Horváth, 2011. Administrative systems in the EU, i. m. 75–85.

24 Pasquier, Romain: The Europeanisation of French regions. *French Politics*, 2009. 7 (2). 123–144.

25 Sipos, 1993. A regionalizmus aspektusai, i. m. 158–163.

26 Loi n° 92-125 du 6 février 1992 relative à l'administration territoriale de la République. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000722113>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

27 Loi n° 95-115 du 4 février 1995 d'orientation pour l'aménagement et le développement du territoire. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000531809>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

28 Pasquer, 2009. Europeanisation of French regions, i. m.; Loughlin, 2007. Subnational government, i. m. 119; 132–133.

29 Szabó Miklós: A francia decentralizáció a 2003-as reformok tükrében. In: Mező István – Wiener György (szerk.): *Regionalizmus és önkormányzatiság*. Gondolat Kiadó – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar: Budapest–Debrecen, 2005. 157–175.

30 Balme, Richard: The French region as a space for public policy. In: Christian Lequesne – Le Gales Patrick (eds.): *Regions in Europe: The Paradox of Power*. London: Routledge. 1998. 181–198.

alapvetően egy, a központi kormányzat irányából indított, felülről lefelé szerveződő folyamat, addig sokszor a regionalizáció előzményének tekintett alulról felfelé építkező regionalizmus már a XX. század második felétől egyre nagyobb teret nyert a civil társadalom körében. A francia regionalizáció aszimmetrikus jellege éppen abból adódik, hogy az erőteljes regionális kultúrával rendelkező régiók jobban képesek az érdekvédelemre.³¹ Az érdekvédelem ugyanakkor csak akkor lehet teljesen hatásos, ha a közigazgatási szervezeti egységek határai követik a nyelvi-etnikai határokat, amely Occitanie régió esetében például különösen hiányzik. A francia regionalizációt az ország európai integrációban történő részvétele is segítette.

A francia állam területi igazgatásának egységeit, a kormányzás mikéntjét, valamint a közigazgatás struktúráját az alkotmány XII. fejezete írja le. Az állam igazgatási egységei között a településeket, a départementeket, a régiókat, a különleges státuszú egységeket és a tengerentúli területeket nevezi meg, de az alkotmányból gond nélkül kiolvasható, hogy a kormányzásban továbbra is a département, azaz a megyei szint a legmeghatározóbb egység.³² Az államigazgatási rendszer reformja a regionális átszervezés keretében valósult meg, amelyről a döntés már 2015-ben megszületett, de a reform implementációjára csak a 2016-os év folyamán került sor. Ekkor valósították meg a korábban fennálló egyes régiók fúzióját, de a területi átszervezésen túl a közigazgatási funkciók hatékonyságának növekedését is ettől az átszervezéstől várták.³³

A francia nyelvpolitika hatásai

Franciaországnak ezt a ma hatályban lévő alkotmányát 1958-ban fogadták el, azóta azonban több módosítást is eszközöltek rajta. Az egyik ilyen változás az volt, amikor a második cikkbe bekerült az a kijelentés, hogy a köztársaság nyelve a francia, majd később a 75-1. cikkbe került bele az a passzus, miszerint a regionális nyelvek a nemzeti örökséghez hozzátartoznak.³⁴ A regionális közösségek nyelveinek és kultúráinak elismerése a francia köztársaságban azért nehézkes, mert történelmi perspektívából a francia állam tart a regionális csoportoktól, és a homogén nemzetállam létrehozására irányuló törekvését alapvetően ez a félelem táplálja. Ráadásul a francia nyelv státuszára az állam az egykori és egyre

31 Keating, Michael – Loughlin, John – Deschouwer, Kris: *Culture, Institutions and Economic Development: A Study of Eight European Regions*. Edward Elgar Publishing: Cheltenham, 2005, 108.

32 Constitution de la République. Letöltés helye: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>; letöltés ideje: 2024. 12. 26.

33 L'organisation territoriale de l'État: Où en est la déconcentration? École Nationale de l'Administration. Janvier 2021.

34 Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. Conseil Constitutionnel. Letöltés helye: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

halványuló nagyhatalmiság szimbólumaként tekint, így minden, a nyelv presztízsét fenyegető jelenségre védekezően reagál.³⁵

Az állam történetét szinte annak létezésétől fogva meghatározza az a történelmi folyamat, amelynek célja az államnyelv státuszának megerősítése a regionális, kisebbségi nyelvekkel szemben. A regionális nyelvhasználat felszámolására ugyanúgy, mint az állam egységes területi igazgatásának kialakítására tett első kísérletet az 1789-es nagy francia forradalom eszméinek hatása váltotta ki. Itt kiemelhető a konvent Décret du 8 pluvoise an II törvénye, amely minden olyan településre franciatanár kihelyezését írta elő, ahol regionális nyelvet beszéltek. Az ezután kibontakozó nyelvi elnyomás ezen túlmenően pedig egy 1794. július 20-i törvény keretében börtönbüntetés kiszabásával fenyegette azokat a köztisztviselőket, akik regionális nyelven készítettek okiratokat.³⁶ A francia nyelv- és oktatáspolitikai alapköveit azonban csak az 1789-es forradalom után 90 évvel később, a Harmadik Köztársaság oktatásügyi minisztere, Jules Ferry helyezte le azzal, hogy 1881-ben ingyenessé tette az állami fenntartású intézményekben az alapfokú oktatást,³⁷ és 1882-ben a 6 és 12 éves kor közötti fiúk és lányok számára kötelezővé is tette azt.³⁸ Ennek jelentősége abból fakad, hogy ezeknek az állami intézményeknek az oktatási nyelve természetesen az államnyelv, azaz a francia volt, ráadásul a gyermekekkel foglalkozó pedagógusok mindent megtettek annak érdekében, hogy a regionális nyelv használatát elnyomják, és diákjaikat a francia nyelv művelésére ösztönözzék.

A katalán és az okszitán nyelvek tanítására először az ún. Deixonne-törvénynek³⁹ köszönhetően nyílt lehetőség 1951-ben. A jogszabály engedélyezte a baszk, a breton, a katalán és az okszitán nyelvek választható tárgyként történő oktatását az államilag finanszírozott oktatási intézményekben; az óvodákban és az általános iskolákban. Az 1975-ös ún. Haby-törvény volt az, amely az oktatás minden szintjére kiterjesztette a regionális nyelvek fakultatív tanításának lehetőségét.⁴⁰ Míg a Deixonne- és a Haby-törvények között több mint két évtized telt el, a nyelv- és oktatáspolitikai enyhülés a XX. század utolsó évtizedeiben ugyanúgy lendületet vett, mint a regionalizáció előrehaladásában, így 1982-re datálódik az ún. Savary-körlevél, amely már a francia és regionális nyelvű két tannyelvű oktatás megszervezése előtt

35 Ager, Dennis: *Identity, Insecurity and Image: France and Language*. Multilingual Matters: Philadelphia, 1999.

36 Nagy Noémi: The history of linguistic legislation in France. *Journal on European History of Law*, 2013. 14 (2). 137–143.

37 Loi du 16 juin 1881 Etablissant la Gratuite Absolue de l'enseignement primaire dans les ecoles publiques. Loi dite „Jules Ferry” et „Bert Paul” Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000877118/>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

38 Loi du 28 mars 1882 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070887/>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

39 Loi n°51-46 du 11 janvier 1951 relative à l'enseignement des langues et dialectes locaux *Loi Dexonne*. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000886638/>; letöltés ideje: 2024. 12. 22.

40 Nagy Noémi: *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2019.

nyitott utat.⁴¹ A nyelvpolitika a francia nyelv státusztervezésének oldalán azonban a fentiekkel ellentétes hatású jogszabályokat produkált. 1975-ben a Bas-Lauriol-törvény a gazdasági életben kötelezővé tette a francia nyelvet, a Toubon-törvény⁴² 1994-ben pedig az angol térnyerésével szemben kiterjesztette azoknak a társadalmi-gazdasági-közéleti szituációknak a körét, amelyekben a francia nyelv használatának kötelezettsége fennáll. Érdekes adalék, hogy ez utóbbi jogszabály 21. cikke azonban kiemeli, hogy a törvény nem a regionális nyelvek ellenében irányul,⁴³ vagyis kifejezetten az angol mint világnyelv térnyerését igyekszik, amíg lehet, visszatartani. Századunkban az ezredforduló előtti néhány évtizedhez képest jelentősen visszaszorult a regionális nyelvek védelmére vagy a francia nyelv státuszának erősítésére vonatkozó törekvések száma. A csendet a regionális nyelvek védelmében megfogalmazott Maulac-törvény⁴⁴ törte meg 2021-ben. A jogszabály kiterjeszti a regionális nyelvek oktatásának feltételeit, ráadásul a helységnevek kétnyelvű kiírásának lehetőségét is megerősíti. A legjelentősebb változás, amelyet a loi Molac hozott, mégis az, hogy a regionális nyelvek oktatását a rendes órarendi keretek közé helyezte az állami iskolákban, ráadásul előírja a kormány számára, hogy a helyi hatóságokkal és a helyi civil szervezetekkel együttműködve évi rendszerességgel jelentsen a parlamentnek a regionális nyelvek és az azokat magukénak valló regionális közösségek helyzetéről. Fontos kiemelni, hogy a régiók kompetenciái között találjuk az oktatásszervezést is, viszont azt az Éducation Nationale, vagyis az állami oktatási hivatal irányvonalai mentén kell meghatározni,⁴⁵ Párizs vagyis a centrum dolgozza ki magukat a tanterveket és az oktatási programokat is.

Mivel, mint ahogyan az előbbiekből is kitűnik, a francia nemzeti identitás a republikánus ideálokból táplálkozik, ezért nem ismeri el a pozitív diszkrimináció lehetőségét, amely azonban elengedhetetlen a kollektív kisebbségi jogok biztosításához, emiatt sem a katalán, sem az okszitán, sem bármely másik őshonos vagy az ország területén élő bevándorló és a franciától eltérő nyelvet beszélő csoportot nem ismeri el az állam kisebbségként, mivel a „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszava által meghatározott társadalomban nem értelmezhető a kisebbség fogalma. Ennek ellenére a központi, regionális, megyei és a civil társadalom erőfeszítései a regionális nyelvek revitalizálására az elmúlt néhány évben reményre adnak okot, habár a nyelvi alapú társadalmi egyenlőség megteremtésére irányuló törekvések egyelőre nem hoznak átütő sikereket, pontosan a pozitív megkülönböztetés lehetetlensége miatt. És habár a nyelvi sokféleség megszüntetésére eredetileg az

41 Csernusné, 2000. A francia nyelvpolitika és kisebbségi nyelvek, i. m. 38–53.

42 Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005616341>; letöltés ideje: 2024. 12. 23.

43 Nagy, 2019. A hatalom nyelve, i. m.

44 Loi n° 2021-641 du 21 mai 2021 relative à la protection patrimoniale des langues régionales et à leur promotion. Légifrance. Letöltés helye: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043524722>; letöltés ideje: 2024. 12. 23.)

45 Balme, Richard: French Regionalization. In: Keating, Michael (ed.): *The European Union and the Regions*. Clarendon Press: Oxford. 1995. 167–88.

állam integritásának konszolidációja miatt volt szükség,⁴⁶ amely mára mondhatjuk, hogy maradéktalanul megvalósult, a regionális közösségek felé tett engedmények továbbra is csekély mértékűek és meglehetősen ritkák. Nem meglepő így, hogy Franciaország nem ratifikálta a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, habár 1999-ben aláírta azt. A probléma nem azzal a 39 vállalással van, amelyet Párizs kiválasztott, hanem magával a preambulummal, amely a részes államok nyelveiről beszél, a francia alkotmány azonban kiköti, hogy az állam nyelve kizárólag a francia. Ugyan 2014-ben François Hollande megpróbálta keresztülvinni a nemzetközi dokumentum ratifikációját,⁴⁷ a Conseil d'État, vagyis a francia alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette a chartát.⁴⁸ A korábbi elnök célja a ratifikációval az lett volna, hogy politikai irányvonalának megfelelően heterogenizálja az országot, ugyanakkor elsősorban az Európai Unió és a régiók felől érkező, ebbe az irányba ható nyomásnak igyekezett megfelelni.

Occitanie régió és a katalán közösség

A 2015–2016-os regionális reform keretében a katalánok által is lakott Pyrénées-Orientales megyét is magában foglaló régiót, Languedoc-Roussillont Midi Pyrénées régióval vonták össze, és az új területi igazgatási egység az Occitanie nevet kapta. Korábban Languedoc-Roussillon öt départementből tevődött össze, amelyből négy az okszitán, míg egy a katalán regionális közösségnek adott otthont, Occitanie azonban azon túl, hogy nevében nem tartalmaz utalást a régióban élő katalán közösségre, mérete miatt is markánsabban kisebbségi pozícióba helyezte a francia katalánokat. A helyi katalánok erre adott reakcióját, felháborodását tükrözi, hogy mivel az identitásukra vonatkozó utalás teljes mértékben hiányzik, 2016. szeptember 10-én nagyjából 9000 fős tömeg tüntetett az új régió nevének megváltoztatását követelve. Az erre irányuló kezdeményezések ugyan kudarcot vallottak, viszont a département nevének „katalánosítására” vonatkozó erőfeszítések nagyobb valószínűséggel hozhatnak eredményt. A regionális reform azért is fájó a katalánok számára, mivel korábban, 1986 és 2015 között Languedoc-Roussillon régió kapott egyfajta alacsony összegű, nagyjából kettő és ötmillió euró közötti támogatást a helyi nyelvek és kultúrák védelmére.⁴⁹

46 Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie: *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019.

47 Roger, Geoffrey: The langues de France and the European Charter for Regional or Minority Languages: Keeping Ratification at Bay Through Disinformation: 2014–2015. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 309–333.

48 Broadbridge, Judith – Marley, Dawn: The Evolution of Regional Language Maintenance in Southern Alsace and Northern Catalonia: A Longitudinal Study of Two Regional Communities. In: Harrison, Michelle A. – Joubert Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 265–285.

49 Hawkey, 2018. Language Attitudes and Minority Rights, i. m.

A francia területi igazgatásban nagy szerepe van az ún. regionális jelentőségű városoknak is, amelyek között Occitanie régióban ott találjuk főleg Montpellier-t, és Toulouse-t, amelyek inkább az okszitán kultúrkör bástyái, Perpignan pedig, amely Észak-Katalónia legjelentősebb városa, közigazgatási jelentőségében messze alulmarad mögöttük. A városok státuszának kérdése azért is kiemelkedően fontos a város köré összpontosuló regionális közösségek helyzetének szempontjából, mivel a francia területi igazgatásnak az ország településszerkezetének jellegzetességeiből adódóan a départements mellett fontos szintjei a települések is.⁵⁰ Toulouse mint a régió fővárosa és legjelentősebb települése az okszitán dialektusok közül is a languedocien központja,⁵¹ így a város státusza miatt a languedocien kiemelkedik az okszitán dialektusok közül. Nem tagadható ugyanakkor, hogy egy adott kisebbségi csoport által lakott közigazgatási egység megnevezése a helyi, szubnacionális identitás formálása szempontjából alapvető jelentőségű.⁵² Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a tér szimbolikus újraértelmezése képes megváltoztatni az identitást meghatározó narratívákat.⁵³ Okszitánia, vagyis az okszitán nyelv és kultúra által meghatározott délfraancia területek nem esnek egybe Occitanie közigazgatási régió határaival, de meg kell azt is jegyezni, hogy a korábbi Languedoc-Roussillon régió is kulturálisan kevert volt.⁵⁴ A szimbolikát tekintve Occitanie régió zászlaja, habár a nevéből a katalánokra történő utalás hiányzik, az okszitán kereszt mellett magában foglalja a katalán csoportot jelképező aranyvörös csíkokat is.

Az okszitán nyelv vitalitását fenyegeti, hogy sokan tévesen a francia egyik dialektusának tekintik, ez hatással van az okszitánok kollektív identitására, ráadásul még az osztársadalmon belül betöltött szociokulturális helyzetükre is negatívan hat. A katalánhoz hasonlóan az okszitánnak is latin gyökerei vannak, de az okszitánon belül számos nyelvjárást különböztethetünk meg, és nincs hivatalosan elfogadott nyelvi standardja. Ráadásul sokan nem is tekintik egy nyelvnek az okszitánt éppen azért, mert a különböző nyelvváltozatok annyira eltérőek egymástól. Van ugyan két nem hivatalos standardizált változat, az egyiket Louis Alibert kodifikálta, a másikat pedig Frédéric Mistral.⁵⁵ Kiemelendő, hogy az említett különbségek miatt maga az okszitán identitás sem egységes, így csekély hatást fejtenek ki a közigazgatás,

50 Marcou, Gérard: Les enjeux de la réforme territoriale. *Revue Française de l'Administration Publique*, 2015. 4 (156). 883–886.

51 Joubert, Aurélie: Evolution of Linguistic Identity in a Super-Region: The Case of Catalans and Occitans in Occitanie. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 107–128.

52 Kántor Zoltán – Majtényi Balázs: *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről*. Rejtjel Kiadó: Budapest, 2005.

53 Patkós Csaba: A régiók intézményesüléséről. In: Mező István – Wiener György (szerk.): *Regionalizmus és önkormányzatiság*. Gondolat Kiadó: Debrecen, 2005, 208–217.

54 Keating – Loughlin – Deschouwer, 2005. Culture, Institution and Economic Development, i. m.

55 Dourdet, Jean-Christophe: Opposition to the Process of Language Identification and Standardisation in 'Limousin Occitan' and 'Poitevin-Saintongeais'. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 63–82.

a nyelv-, valamint az oktatáspolitikai formálásában, amely éppen azért meglepő az eddigi regionális tendenciák tükrében mivel nem a náluk jóval aktívabb és egységesebb katalán közösségnek sikerült helyt kapnia a közigazgatási terminológiában, hanem az okszitánoknak.

Occitanie méreteiből adódóan az ország egyik ún. szuperrégiója, hiszen hatalmas kiterjedésű és nagy népességű. A francia statisztikai hivatal, az INSEE adatai alapján 2015-ben 5 774 185 fő lakott a régióban, 2021-re pedig ez a szám 6 022 176-ra nőtt, ennek megfelelően pedig a népsűrűség is növekedett. A népességnövekedés viszont nem a természetes szaporulatnak volt köszönhető, hiszen a születések száma a régió egészét nézve alulmarad a halálozások száma mögött, hanem az országon belülről érkező és a nemzetközi migráció mértékéből adódik.⁵⁶ A régió jelenlegi területe 1962 és 1999 között volt kiemelkedően kedvelt célpontja a bevándorlásnak, évente átlagosan körülbelül 26 000 betelepülővel.⁵⁷ Habár a francia hivatalos statisztikák nem közölhetnek a nyelvi-etnikai hovatartozásra utaló adatokat és erre vonatkozó kérdéseket sem tehetnek fel felméréseik során, kikövetkeztethető, hogy ezek a demográfiai folyamatok kedvezőtlenül hatottak mind a katalán, mind pedig az okszitán nyelvek revitalizációjának lehetőségeire, hiszen egyre kisebb az a bázis, amely származásából fakadóan motiválható lenne a regionális nyelv vagy nyelvek elsajátítására.

A nyelv, a nyelvhasználat és az egyéni identitás kölcsönhatásban vannak egymással, ám mivel a katalán területek távol esnek az asszimiláció központjától, Párizstól, és közel vannak a katalán nemzetiségi törekvések központjához, Barcelonához, a francia asszimiláció körükben kevésbé volt hatékony, mint az okszitán közösség tagjai körében. A regionális átszervezés következtében, illetve az arra adott társadalmi reakciónak köszönhetően most még inkább szembeötlő, hogy a francia régiók határai nem követik az etnikai-nyelvi határokat, amely az ország periferiájára igen jellemző plurális egyéni identitások kialakulásához vezetett. Ráadásul a katalán esetében inkább, de az okszitánnál is revitalizált nyelvekről beszélünk, mivel a nyelv otthoni környezetben történő átadása egy generációra megtorpant, így az áthelyeződött az iskolai környezetbe. Az okszitánok és a katalánok identitásában a nyelv központi szerepet játszik, ugyanakkor a regionális nyelv ismerete önmagában nem jelenti az azonosulást a regionális identitással. Az okszitánokra inkább jellemző, hogy gyakorlati jelentőséget nem társítanak a regionális nyelv ismeretéhez, bár mindkét, a régióban megtalálható közösség Spanyolországban kedvezőbb jogi helyzetben van, de a katalán nemzetközi presztízse mégis magasabb, köszönhetően talán annak, hogy Európa-szerte mintegy 10 millió beszélőt számol. Az egyéni identitások két szintre oszthatók a régióban; jogi-közigazgatási hovatartozás tekintetében a francia identitás a meghatározó, viszont érzelmi viszony fűzi a helyieket a történelmi régióhoz, amely azonban eltér a közigazgatási régiótól.⁵⁸

56 Dossier complet: Région d'Occitanie. Institut National de la statistique et études économiques. Letöltés helye: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/2011101?geo=REG-76>; letöltés ideje: 2024. 12. 21.

57 Loughlin, 2007. Subnational government. i.m. 55.

58 Joubert, 2019. Evolution of Linguistic Identity, i. m.

A francia nemzeti identitás ugyan hivatalosan nem, azonban a gyakorlatban szerencsére képes a plurális egyéni és csoportidentitások akkomodációjára, hiszen habár a katalán nemzeti identitás egyik alapeleme a katalán nyelv,⁵⁹ a francia katalánok többségének nincs gondja a francia identitással történő azonosulással sem. A Franciaországban jelentkező és nem csak a perifériára jellemző erős történelmi régiótudat miatt a területi alapú identitás egyfajta mozaikként is elképzelhető.⁶⁰ A plurális identitás főként a spanyolországi katalán közösségre jellemző, és annak ellenére, hogy a francia katalánok státusza merőben különbözik a spanyol katalánokétól, ebben mégis megegyeznek. Mindkét csoport, vagyis az oksztánok és a katalánok is kedvezőbb státuszt élveznek a határ déli oldalán, Spanyolországban, mégis mindkét csoport kisebbségi identitását meghatározza mind a nyelv, mind pedig a regionális kötődés, és sokan úgy vélik, ezekben a csoportokba vagy beleszületni, vagy beházasodni lehet. A katalán identitás tehát nem teljesen egyenlő a nyelv ismeretével, viszont ahogyan a nyelvről, az identitásról is úgy vélekednek, hogy az tanulható, megszerezhető. Ez a koncepció áll egyébként a nyelv revitalizációjára vonatkozó törekvések középpontjában is.⁶¹

Occitanie régió belül a katalán regionális kisebbség egyetlen départementre, Pyrénées-Orientales-ra koncentrálódik, így a közösség helyzetének változásaira következtetni tudunk a megyére vonatkozó adatok vizsgálatával. Pyrénées-Orientales megye lakossága az azt magába foglaló régióhoz hasonlóan növekvő tendenciát mutat; 2015-ben 471 038 fő, 2021-ben pedig 487 307 fő lakott a départementben. A megyére ugyanakkor enyhe előregedési tendencia jellemző, hiszen a halálozások száma messze meghaladja a születéseket, mégis a demográfiai változás mértéke 0,6%.⁶² A régióra jellemző bevándorlás a megyét sem kíméli, azonban arra vonatkozó hivatalos statisztikát nem lehet találni, amely a katalánok arányának változását monitorozza az összlakossághoz képest, de nagyjából 130 000 katalán ajkú lehet Francia Katalóniában.⁶³

A katalán regionális nyelv és közösség vitalitására vonatkozó, 2015-ben mért adatok Észak-Katalónia katalán ajkú településein végzett felméréseken alapulnak, amelynek alanyai a 15 évnél idősebb korosztályhoz tartozó személyek voltak. Longitudinális vizsgálatokból tudhatjuk, hogy a katalán nyelv vitalitása itt csökkenő tendenciát mutat, hiszen míg 2004-ben 65,3% értette a regionális nyelvet a területen, addig 2015-ben már csak 61%. A nyelvet beszélők aránya pedig ebben a periódusban 37,1%-ról 35,4%-ra csökkent. A katalán nyelv franciaországi újrafelfedezését számos lokális és globális tendencia segítette elő. Egyrészt

59 Joubert, 2019. Evolution of Linguistic Identity, i. m.

60 Tőkés, 2007. A francia regionalizáció, i. m., 387–395.

61 Joubert, 2019. Evolution of Linguistic Identity, i. m.

62 Dossier complet: Département des Pyrénées-Orientales Institut National de la statistiques et études économiques. Letöltés helye: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/2011101?geo=DEP-66>, letöltés ideje: 2024. 12. 21.

63 Baylac Ferrer, Alá: *Le catalan en Catalogne Nord et dans les Pays Catalans, Même pas mort!* Presses universitaires de Perpignan: Perpignan, 2016.

elkezdett beérni a francia állam oktatás- és nyelvpolitikai enyhülésének gyümölcse, ráadásul a helyi regionalista erők is szembetűnőbb aktivitást mutattak, köszönhetően a globálisan az 1970-es évektől kezdődően teret nyerő etnikai reneszánsznak. A revitalizációs törekvések az oktatáson keresztül hoztak eredményeket, hiszen a tárgyalt időpontok között az olvasáskészség 31,4%-ról 39,2%-ra, az íráskészség pedig 10,6%-ról 14,3%-ra nőtt. Amennyiben a személyes identitásokra kérdeztek rá a felmérés során, 75,9% francia identitással rendelkezőnek vallotta magát, és 87,1% mondta, hogy jellemzően franciául fejezi ki magát. A katalán nyelv az idők során kiszorult az otthonokból, viszont mérsékelten teret nyer az iskolákban, talán ennek tudható be, hogy a felmérés alanyainak 27,3%-a szerint a katalán nyelv vitalitása valószínűleg növekedni fog a közeljövőben. Ezen az oktatás mellett a regionális nyelv közéletbe becsatornázása tudna elsősorban segíteni, amelynek megvalósítását a megkérdezettek több mint kétharmada alapvetően inkább támogatná. Az okszitán nyelv is jelen van a térségben az adatok alapján, mivel a 2015-ben megkérdezettek 21,1%-a nyilatkozott úgy, hogy érti azt, és 5% még beszélni is tudja.⁶⁴

Egy 2018-as felmérés alapján pedig a megkérdezettek 20,3%-a nyilatkozott úgy, hogy tökéletesen érti, 10%-a, hogy tökéletesen beszél, 16,2%-a, hogy tökéletesen olvas és 6,5% ír tökéletesen katalánul. A felmérés a regionális nyelv társadalmi presztízisére vonatkozó adatokat is tartalmazott, miszerint mindössze 40% gondolta úgy, hogy a katalán nyelv jól alkalmazható a modern társadalmi viszonyokban, és ugyanennyien munkaerőpiaci előnyt is tulajdonítanak a nyelv ismeretének. 20% használja a közösségi média platformjain is a katalán nyelvet, és ugyanennyien magas nemzetközi presztízist is társítanak hozzá.⁶⁵

A katalán továbbra is élő nyelvnek tekinthető Franciaországban, ugyanakkor Észak-Katalóniában a regionális nyelv jelenléte mégis marginális. Ebből következik, hogy a katalán nyelv veszélyben van az országban, kizárólagos nyelvként már a rurális területeken sem használják, és ha mégis, azt inkább informális, családi-baráti körben teszik. A térségben nyelvi helyettesítésről beszélhetünk, mivel a nemzeti hegemón nyelv, a francia a nyelvhasználat szinte minden területén már a katalán helyébe lépett. A regionális nyelv inkább identitásmeghatározóként, mintsem a mindennapok részeként van tehát jelen. A nyelvi revitalizáció sokkal nagyobb lendülettel is működhetne, amennyiben bővítenék azokat az iskolai osztályokat, amelyek vagy belemerítéses módszerrel, vagy két tannyelvű programokkal, vagy bármilyen más formában helyet tudnak adni a regionális nyelv tanításának. A Francia Katalóniában működő Asszociáció per a l'ensenyament del català (APLEC) szervezet teszi lehetővé, hogy az állami oktatásban tanuló gyermekek megismerkedhessenek a katalánnal, az Arrels iskolák pedig két tannyelvű francia katalán állami intézmények. Ezenkívül a szülők számára elérhető még a Bressola magániskola-hálózat is, amely a belemerítéses

64 *Coneixements i usos lingüístics a la Catalunya del Nord 2015. Principal resultats de L'Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya del Nord EULCN 2015.* Institut Franco Català Transfronterer Universitat Perpinyá Via Domicia – Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura – Pyrénées Orientales, le Département.

65 Hawkey, 2018. Language Attitudes.

módszeren alapszik.⁶⁶ A katalán nyelvi revitalizációs törekvések a Generalitat, vagyis a katalán spanyolországi regionális önkormányzatának támogatását élvezik. 2003-ban állították fel a perpignani székhelyű Casa de la Generalitat de Catalunya a Perpinyà-t, amely állandó képviselteként funkcionál. Nem feledkezhetünk meg ugyanakkor arról, hogy a 2017-es dél-katalóniai, a terület függetlenedési törekvéseivel kapcsolatos események növelték a francia katalánok helyzetének komplexitását. A terület nyelvi státuszát a gironai nyilatkozat határozza meg, és kimondja, hogy a nyelvi közösségeknek jogukban áll saját nyelvüket használni az általuk lakott területeken, amely Észak-Katalóniában csorbát szenved, hiszen a közéletből szinte teljesen kiszorul a regionális nyelv.⁶⁷

Összegzés

Nehéz tehát választ adni arra a kérdésre, hogy vajon ki kicsoda Occitanie régióban, hiszen identitás és nyelvhasználat szempontjából is számos réteg rakódik egymásra a térségben. A regionalizációnak köszönhető Occitanie régió létrehozása, ami azért különösen nagy jelentőségű, mert Franciaország korábban nem mutatott nagy hajlandóságot arra, hogy valamely regionális közösségre utalást tegyen az államigazgatás szintjeit meghatározó terminológiában. Ezt a 2015–2016-os területi igazgatással kapcsolatos reform során mégis megtette, amellyel a Pyrénées-Orientales megyében élő katalán regionális közösséget kettős kisebbségi pozícióba helyezte, hiszen nemcsak a katalán lakosság a régió összlakosságához viszonyított arányát csökkentette drasztikusan a szuperrégió létrehozásával, de valószínűsíthetően szándékosan kihagyta a katalán elemet a közigazgatási nomenklatúrából, amelyen mit sem enyhít, hogy a régió zászlaján szerepelnek a katalán vörös-arany csíkok. A területen mért adatokat vizsgálva ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy bár a régióból vagy a départementből származó és a regionális nyelvek megőrzésére motiválható személyek aránya is csökken, a katalán nyelvi revitalizáció képes sikereket elérni, amelyet a katalánt tanító intézmények osztályainak bővítésével tovább lehetne fokozni.

66 Baylac Ferrer, 2016. *Le Catalan en Catalogne du Nord*, i. m.

67 Hawkey, 2018. *Language Attitudes*.

Irodalomjegyzék

- Ager, Dennis: *Identity, Insecurity and Image: France and Language*. Multilingual Matters: Philadelphia, 1999.
- Balme, Richard: French Regionalization. In: Keating, Michael (ed.): *The European Union and the Regions*. Clarendon Press: Oxford. 1995. 167–88.
- Balme, Richard: The French region as a space for public policy. In: Christian Lequesne – Le Gales Patrick (eds.): *Regions in Europe: The Paradox of Power*. London: Routledge. 1998. 181–198.
- Bárdosi Vilmos: Globalizáció, Európa és nyelv. *Magyar Nyelvőr*, 2010. 133 (1). 1–15.
- Baylac Ferrer, Alá: *Le catalan en Catalogne Nord et dans les Pays Catalans, Même pas mort!* Presses universitaires de Perpignan: Perpignan. 2016.
- Broadbridge, Judith – Marley, Dawn: The Evolution of Regional Language Maintenance in Southern Alsace and Northern Catalonia: A Longitudinal Study of Two Regional Communities. In: Harrison, Michelle A. – Joubert Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 265–285.
- Csernusné Ortutay Katalin: A francia nyelvpolitika és kisebbségi nyelvek. *Intézeti Szemle*, 2000. 22 (1). 38–53.
- Csernusné Ortutay Katalin: *Langue et pouvoir en France*. Veszprémi Egyetemi Kiadó: Veszprém, 2002.
- D’auria, Matthew: *The Shaping of French National Identity, Narrating the Nation’s Past, 1715–1830*. Cambridge University Press: Cambridge, 2020.
- Dormán András: A francia nemzeti nyelv megteremtése, az anyanyelvoktatás történetének főbb állomásai és kihívása. *Anyanyelv-pedagógia*, 2015. 8 (1). 98–105. DOI: <https://doi.org/10.15476/elte.2018.026>
- Dourdet, Jean-Christophe: Opposition to the Process of Language Identification and Standardisation in ‘Limousin Occitan’ and ‘Poitevin-Saintongeais’. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 63–82.
- Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie: *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019.
- Hawkey, James: *Language Attitudes and Minority Rights, The Case of Catalan in France*. Palgrave Macmillan: London, 2018.

Horváth, György Ádám: Administrative systems and reforms across the European Union – towards sustainability. *Periodica Polytechnica*, 2011. 19 (2). 75–85. DOI: <https://doi.org/10.3311/pp.so.2011-2.04>

Joubert, Aurélie: Evolution of Linguistic Identity in a Super-Region: The Case of Catalans and Occitans in Occitanie. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 107–128

Kántor Zoltán – Majtényi Balázs: *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről*. Rejtjel Kiadó: Budapest, 2005.

Keating, Michael – Loughlin, John – Deschouwer, Kris: *Culture, Institutions and Economic Development: A Study of Eight European Regions*. Edward Elgar Publishing: Cheltenham, 2005.

Lafont, Pierre: *Décoloniser en France: Les régions face à l'Europe*. Gallimard: Paris, 1971.

L'organisation territoriale de l'État: Où en est la déconcentration? École Nationale de l'Administration. Janvier 2021.

Loughlin, John: *Subnational Government: The French Experience (French Politics, Society and Culture)*. Palgrave Macmillan: London, 2007.

Marcou, Gérard: Les enjeux de la réforme territoriale. *Revue Française de l'Administration Publique*, 2015. 4 (156). 883–886.

Nagy Noémi: The history of linguistic legislation in France. *Journal on European History of Law*, 2013. 14 (2). 137–143.

Nagy Noémi: *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2019.

Pasquier, Romain: The Europeanisation of French regions. *French Politics*, 2009. 7 (2). 123–144. DOI: <https://doi.org/10.1057/fp.2009.9>

Patkós Csaba: *A régiók intézményesüléséről*. In: Mező István – Wiener György (szerk.): *Regionalizmus és önkormányzatiság*. Gondolat Kiadó – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar: Budapest–Debrecen, 2005. 208–217.

Roger, Geoffrey: The langues de France and the European Charter for Regional or Minority Languages: Keeping Ratification at Bay Through Disinformation: 2014–2015. In: Harrison, Michelle A. – Joubert, Aurélie (eds.): *French Language Policies and the Revitalisation of Regional Languages in the 21st Century*. Palgrave Macmillan: London, 2019. 309–333

Sipos Katalin: *A regionalizmus történeti és jogi aspektusai (Spanyolország, Olaszország, Franciaország)*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézete: Budapest, 1993.

Szabó Miklós: A francia decentralizáció a 2003-as reformok tükrében. In: Mező István – Wiener György (szerk.): *Regionalizmus és önkormányzatiság*. Gondolat Kiadó – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar: Budapest–Debrecen, 2005. 157–175.

Szücs Anita: „Darabjaira hullott álomszerű múlt” – Patrick Modiano és a töredezett francia nemzeti identitás. *Grotius*, 2014. 12. 26.

Tőkés Tibor: A francia regionalizáció és a francia kisebbségek. In: Prof. Dr. Süli-Zakar István DSc (szerk.): *A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti periferiáján*. Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék: Debrecen. 2007. 387–395.

Tőkés Tibor: *A francia és magyar területfejlesztés és regionalizáció hasonlóságai és különbségei*. Debreceni Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2015.